

1 Bijlagen

Bijlage 1: Spellingprincipes en foutenanalyse

SPELLINGPRINCIPES¹

■ Fonologisch principe

Binnen alle alfabetische talen is het fonologisch principe het basisprincipe. Elke klank (foneem) heeft een vaste overeenkomst met een klankteken (grafeem). Klankzuivere woorden zijn woorden waarvan de spelling het fonologisch principe volgt. Talen met veel klankzuivere woorden worden transparant genoemd. Bij het leren lezen en spellen wordt er standaard vertrokken vanuit klankzuivere woorden. Wanneer vreemde talen worden aangebracht, is dat niet altijd zo.

■ Morfologisch principe

De spelling van andere woorden volgt het morfologisch principe. Hoe het woord gespeld wordt, hangt af van twee regels over de spelling van morfemen²:

- ▶ Regel van de gelijkvormigheid: woorden, voor- en achtervoegsels worden zoveel mogelijk op dezelfde manier geschreven. Er wordt nagegaan hoe een bepaald morfeem in een ander woord klinkt. Bijvoorbeeld: je schrijft 'web' met een 'b' want in 'webben' hoor je ook een /b/ en je schrijft 'opblijven' want dit bestaat uit 'op' en 'blijven'.
- ▶ Regel van analogie: woorden die op dezelfde wijze zijn gevormd, worden op overeenkomstige wijze gespeld. Bijvoorbeeld: je schrijft 'dorpsschool' met dubbele 's' naar analogie met 'dorpsplein' en 'hij vindt' met 't' naar analogie met 'hij loopt'.

Het morfologische principe heeft altijd voorrang op het fonologisch principe. Ook al hoor je bij het woord 'bad' een 't', toch schrijf je een 'd' naar analogie met de meervoudsvorm 'baden'.

■ Etymologisch principe

Bij het spellen worden klanken naar letters of lettercombinaties omgezet met meer keuzemogelijkheden dan bij lezen. Bijvoorbeeld, bij het woord 'geit' zijn er twee keuzemogelijkheden voor de schrijfwijze, namelijk de grafemen /ei/ en /ij/, terwijl er bij het lezen van dit woord maar een juiste uitspraak is. De historische oorsprong beslist over de vorm van het woord. Zo vallen leenwoorden ook onder

¹ Gebaseerd op Tops W., & Boons G., *Dyslexie en moderne vreemde talen, gids voor leerkrachten, hulpverleners en ouders*, Garant, Antwerpen-Appeldoorn, 2013

² De kleinste betekenisdragende elementen van een taal

Protocol lees- en spellingproblemen en dyslexie

het etymologisch principe. De spelling is uit de taal van herkomst overgenomen, bijvoorbeeld portefeuille en hockey.

Op basis van de spellingprincipes kunnen we fouten gaan classificeren in drie foutencategorieën:

- ▶ Hoorfouten: fouten tegen het fonologisch principe;
- ▶ Regelfouten: fouten tegen het morfologisch principe maar ook fouten tegen open en gesloten lettergrepen, werkwoordsfouten, fouten tegen het gebruik van hoofdletters, woordtekens en tussenklanken, woorden foutief aan elkaar/los van elkaar/met koppelteken schrijven;
- ▶ Inprentfouten: fouten tegen het etymologisch principe.

FOUTENANALYSE

■ SPELLEN

Resultaten van spellingtesten geven doorgaans enkel het totaal aantal fouten weer en bevatten geen gegevens over het aantal fouten per spellingprincipe. Bij foutenanalyse wordt het aantal fouten tegen elk van de drie spellingprincipes weergegeven, rekening houdend met het aantal woorden in de test dat onder welke spellingregel valt.

We maken een foutenanalyse van de verschillende materialen (agenda en schriften, dictees, testen...) omdat deze samen een breder beeld geven over de spellingprincipes die gekend of onvoldoende gekend zijn. Zoals steeds is het belangrijk bij de interpretatie rekening te houden met het spellingaanbod volgens het leerplan en de leerlijn op school.

Bij elke fout is de vraag: 'Tegen welk spellingprincipe (of welke uitzondering) is de fout gemaakt?' Een mogelijke verklaring van de fout wordt niet meegenomen. Dit omdat er meestal verschillende verklaringen zijn, bijvoorbeeld bij 'heen' en 'heem': verwisseling van op elkaar gelijkende schrijftkens en klanken of slordige schrijfwijze.

Voor de remediëring is het belangrijk om te weten welke spellingstrategie de leerling bij voorkeur toepast: hoor/regel/inprent? Bijvoorbeeld, steunt hij vooral op de inprentstrategie? Maakt de leerling gebruik van 'raden'? Dit wordt best bij de afname van de toets/test aan de leerling bevestigd. Eveneens worden aan de leerling bevestigd bij foute regelspelling of hij de spellingregel kent en of hij weet wanneer deze wordt toegepast.

In het lager onderwijs kunnen foutenanalyses gemaakt worden na het afnemen van een spellingtoets. Bij meerdere LVS- en spellingtesten wordt een foutenanalyse aangereikt met aansluitend adviezen voor remediëring.

Bijvoorbeeld:

Protocol lees- en spellingproblemen en dyslexie

- ▶ *Veilig leren lezen: Stap voor stap, toelichting bij het formulier Foutenanalyses spellingtoets na kern 12.*
www.veiliglerenlezen.be/downloads/toetsen/vsvs/kern12/vsvs_1010_toelichting_foutenanalyse-spellingtoets-na-kern12_int.pdf
- ▶ 'Individuele Analyse (blad) en controle van ander schrijfwerk' in Billaert E., Dudal P., Gysolle R., & van Dooren L., *LVS-CSBO Leerlingvolgsysteem – Lezen: Analyse en handelen Basisboek*, Vrije PMS-Centra en Garant, Leuven-Apeldoorn, 1997
- ▶ *LVS – CITO Spelling, Analyseformulier voor foutenanalyse en controledictee, Hulpboeken voor didactische aanwijzingen per foutencategorie*, www.cito.nl

In het secundair onderwijs kunnen foutenanalyses gemaakt worden voor Nederlands³ en voor vreemde talen⁴.

VOORBEELD VAN FOUTENANALYSE⁵

HOORFOUTEN	REGELFOUTEN	INPRENTFOUTEN
FONOLOGISCH PRINCIPE	MORFOLOGISCH PRINCIPE en andere regelfouten	ETYMOLOGISCH PRINCIPE
Woord anders geschreven dan gehoord	Spellingregel foutief of niet toegepast	Geen specifieke regel, enkel onthouden
- tekenfout (sluetel/sleutel) - teken vervangen (parfiet/parkiet) - teken weglaten (fruit/fruit) - teken toevoegen (openen/open)	1. regels in een woord: - korte en lange klinkerregel - doffe klinker - speciale gevallen: zoals kleeletters(lk/rm...), - n voor g of k, -u voor w, trema, weglatingsteken, 'v' voor 'r'...	- keuzetekens: - ei/ij, au/ou, - c/k, t/th... (voorkeurspelling) - weetwoorden: misschien - leenwoorden: cadeau

³Kleijnen M.H.L., *Strategieën van zwakke lezers en spellers in het voorgezet onderwijs*, Vrije Universiteit Amsterdam, 1997
http://taalunieversum.org/onderwijs/onderzoek/publicatie/3202/strategieen_van_zwakke_lezers_en_spellers_in_het_vorgezet_onderwijs

⁴ Tops W., & Boons G., *Dyslexie en moderne vreemde talen, gids voor leerkrachten, hulpverleners en ouders*, Garant, Antwerpen-Appeldoorn, 2013

⁵ Gebaseerd op foutenclassificatiesysteem volgens Kleijnen R., *Hardnekkige spellingfouten, een taalkundige analyse*, Lisse: Swets en Zeitlinger, 1995 en Bijl E., *Spellingproblemen bij studenten met dyslexie in het hoger onderwijs, Een foutenanalyse*, UGent, 2010-2011.

	<p>2. woorden die met andere woorden samenhangen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - verlengingsregel - tussenletters: -n/-s - voor- en achtervoegsels - verkleinwoorden - woorden los, aaneen, met koppelteken <p>3. werkwoorden en hoofdletters en interpunctie</p>	
	<p><u>Hypercorrectie</u>: fouten tegen de keerzijde van de regel, bijvoorbeeld 'voetten', horen bij de regel</p>	
<p>TE LEREN STRATEGIE</p>		
<p>HOORSTRATEGIE 'SCHRIJF WAT JE HOORT' Koppel juiste lettertekens in goede volgorde aan de klanken en controleer of alles er staat.</p>	<p>REGELSTRATEGIE 'PAS EEN REGEL TOE' 'SCHRIJF EEN WOORD NAAR ANALOGIE MET EEN ANDER WOORD' Als – dan schrijf je ...</p>	<p>INPRENTSTRATEGIE Gebruik inprentstrategieën ondersteund door de betekenis van een woord</p>

■ LEZEN

Met het oog op de remediëring kunnen in de analyse van het lezen⁶ (leeskenmerken) de volgende vragen gesteld worden:

- ▶ Worden fouten gemaakt op grafeem-foneem-niveau of op niveau van woorden en zinnen?
- ▶ Hapert of verbetert de leerling (bewust zijn van fouten)?
- ▶ Tasten de leesfouten de betekenis aan of niet?
- ▶ Worden er fouten gemaakt aan inhouds- of functiewoorden?

⁶ Kleijnen M.H.L., *Strategieën van zwakke lezers en spellers in het voorgezet onderwijs*, Vrije Universiteit, Amsterdam, 1997,
http://taalunieversum.org/onderwijs/onderzoek/publicatie/3202/strategieen_van_zwakke_lezers_en_spellers_in_het_voorgezet_onderrwijs

Protocol lees- en spellingproblemen en dyslexie

- ▶ Begrijpt de leerling wat hij leest? (grote lijnen/details)